

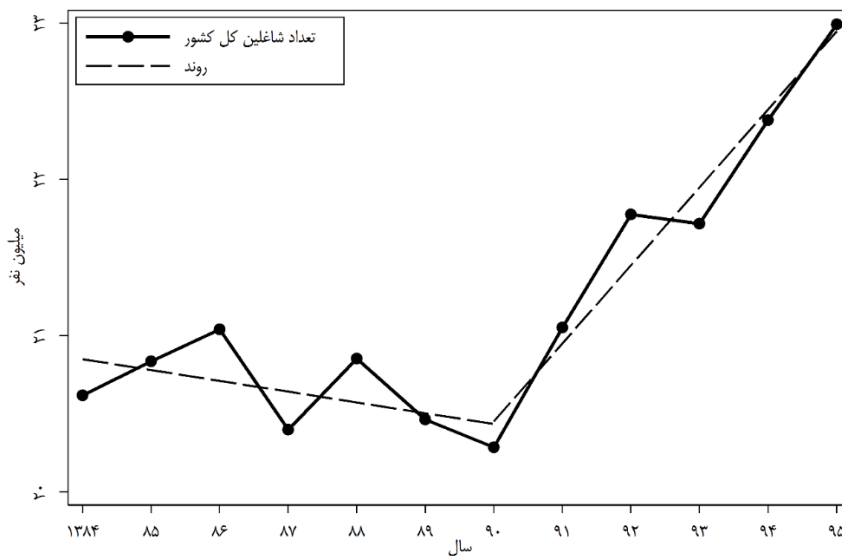
شواهدی از جریان‌های نیروی کار در دوره رشد بدون اشتغال و اشتغال بدون رشد

کیارش حسینی، مسعود نیلی، حسین جوشقانی

برای اقتصاد ایران که از نرخ متوسط بیکاری دورقمی و نرخ‌های بالای بیکاری جوانان رنج می‌برد، تحولات بازار کار دارای اهمیت بسیار بالا از منظر سیاست‌گذاری است. درک درست از اینکه چه عواملی موجب می‌شود که در یک بازه زمانی به رغم اوج‌گیری جمعیت در سن کار، تغییری در خالص اشتغال ایجاد نشده و نرخ بیکاری نیز بالا نمی‌رود و در مقابل، در بازه‌های دیگر، با وجود رشد ناچیز اقتصاد، رکوردهای نه تنها تاریخی در مقایسه‌های داخلی بلکه چشم‌گیر در مقایسه‌های بین‌المللی به ثبت می‌رسد و به‌خصوص اینکه نقش سیاست‌گذار در تحقق شرایط ذکر شده چیست بسیار با اهمیت است.

بازار کار ایران از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۵ از نظر رشد تعداد کل شاغلین، رفتار معماگونه‌ای را تجربه کرده‌است. در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ (دوره اول)، تعداد کل شاغلین از ۲۰.۶ میلیون نفر در سال ۱۳۸۴ با صدهزار نفر کاهش، به ۲۰.۵ میلیون نفر در سال ۱۳۹۰ رسیده‌است. ولی در سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ (دوره دوم)، تعداد کل شاغلین با ۲.۶ میلیون نفر افزایش، به ۲۲.۶ میلیون نفر رسیده‌است (نمودار ۱). این در شرایطی است که رشد اقتصادی در دوره ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ سالانه بیش از ۳.۵ درصد و در دوره ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ نزدیک به صفر بوده است. از طرف دیگر، بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، افزایش تعداد جمعیت در سن کار در دوره اول، بیش از دوره دوم بوده‌است. به این دو پدیده غیر متعارف، «معمای رشد بدون شغل و اشتغال بدون رشد» اطلاق می‌شود.

نمودار ۱: تعداد شاغلین کل کشور از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۵

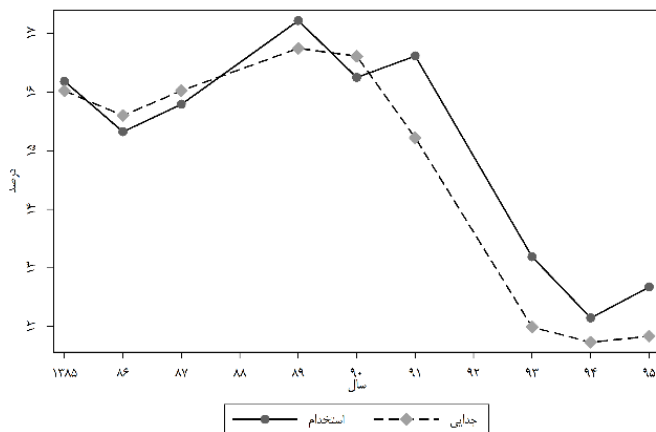
منبع: طرح آمارگیری از نیروی کار مرکز آمار ایران با وزن‌های تصحیح شده در محاسبات تحقیق

توجه به این توضیح حائز اهمیت است که عدم افزایش خالص اشتغال در دوره اول، لزوماً به معنای به‌وجود نیامدن شغل‌های جدید نیست همان‌طور که افزایش قابل توجه تعداد شاغلین در دوره دوم هم لزوماً افزایش جهشی تعداد شغل‌های جدید را نتیجه نمی‌دهد. در این تحقیق به‌منظور به‌دست آوردن ارزیابی دقیق‌تری از جزئیات تحولات مهم بازار کار ایران در دوره ذکر شده، ابتدا جریان‌های نیروی کار از فصل دوم سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۵ را محاسبه کرده و سپس به این سوال پاسخ داده‌ایم که آیا تفاوت رشد اشتغال در دوره‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ در نتیجه افزایش استخدام بوده یا کاهش جدایی و اینکه این دو شاخص در هر دسته از شاغلین (بخش اقتصادی، گروه‌های اندازه‌ای بنگاه‌ها، طبقه‌بندی مشاغل، پوشش بیمه‌ای شغل، جنسیت و نوع شغل) در دوره دوم نسبت به دوره اول چه تغییری کرده‌است؟

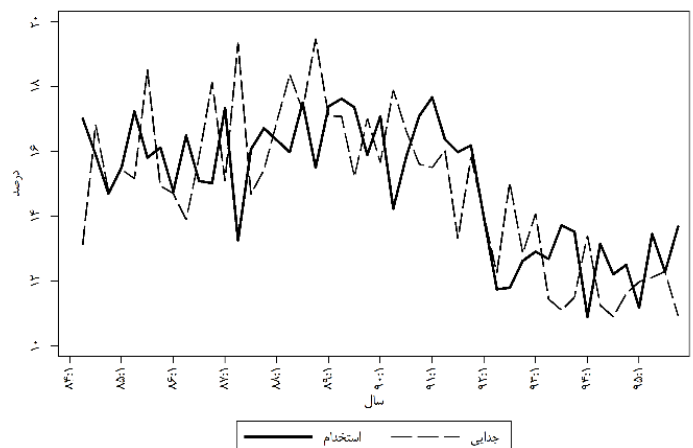
شواهدی از جریان‌های نیروی کار در دوره رشد بدون اشتغال و اشتغال بدون رشد

کیارش حسینی، مسعود نیلی، حسین جوشقانی،

نمودار ۲ نشان می‌دهد هرچند نرخ استخدام و جدایی در فاصله سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ به‌طور معناداری بالاتر از سال‌های ۱۳۹۱ به بعد بوده، در دوره اول نرخ استخدام و جدایی به یکدیگر نزدیک بوده‌اند. به این معنی که تقریباً به همان میزان که شاغلین جدید وارد بازار کار شده‌اند شاغلین موجود بازار کار را ترک کرده‌اند. می‌توان نتیجه گرفت که در این دوره سیاست‌گذار سیاست‌هایی را دنبال کرده (مانند اقدامات همراستا با بیماری هلندی) که نرخ تخریب اشتغال‌های موجود را بالا برده، به گونه‌ای که این سیاست‌ها، افزایش قابل توجه شاغلین جدید را کاملاً خنثی کرده‌است. در حالی که در دوره دوم به رغم روند قابل توجه کاهشی نرخ استخدام، روند جدایی با آهنگی تندتر کاهش پیدا کرده، به گونه‌ای که خالص اشتغال افزایش قابل توجه ذکر شده را تجربه کرده‌است. این مقایسه نشان می‌دهد که آسیب‌پذیری اصلی بازار کار ایران از نظر تعداد شاغلین، نه در حوزه ایجاد شغل‌های جدید، بلکه در حوزه کسب و کارهای موجود است. نتایج این تحقیق گویای آن است که دامنه نوسانات خروجی‌های از بازار کار به‌طور معناداری بزرگتر از نوسانات شغل‌های جدید است.

(ب) سالانه

(آ) فصلی

نمودار ۲ نرخ استخدام و جدایی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵

منبع: طرح آمارگیری از نیروی کار مرکز آمار ایران با وزن‌های تصحیح شده در محاسبات تحقیق

مشاهدات به دست آمده از این تحقیق، دقیقاً در نقطه مقابل درک رایج سیاست‌گذاران از تحولات اشتغال است. سیاست‌گذاران تمرکز اصلی خود را بر ایجاد شغل‌های جدید می‌گذارند در حالی که تحلیل آماری این تحقیق گویای آن است که مراقبت از شغل‌های موجود دارای اهمیت بیشتر است.

دومین نتیجه تحقیق حاضر بیانگر آن است که نرخ استخدام و جدایی مشاغل غیررسمی بیشتر از مشاغل رسمی است. اگر بخش غیررسمی را به عنوان مجموعه فعالیت‌های خارج از حوزه مستقیم سیاست‌گذاری قلمداد کنیم این نتیجه قابل توجه می‌شود که هم شدت ایجاد شغل‌های جدید در این حوزه بالاتر از حوزه تحت سیاست‌گذاری است هم تخریب اشتغال در این حوزه بالاتر است. لذا بازتاب‌های رفاهی این مشاهده اهمیت زیاد پیدا می‌کند. نتیجه سوم این تحقیق آن است که با افزایش اندازه بنگاه نرخ استخدام و جدایی نیروی کار کاهش می‌یابد. با توجه به این که بخش اصلی تولید در اقتصاد ایران توسط بنگاه‌های بزرگ صورت می‌گیرد اما تحولات اصلی ورود به و خروج از بازار کار اقتصاد ایران در حوزه‌های خرد قرار دارد، می‌توان انتظار داشت که رابطه مشخصی بین رشد اقتصادی و رشد اشتغال برقرار نباشد. این نتیجه توضیح‌دهنده صرفاً توصیف آن است که در دوره‌ای که رشد اقتصادی داشته‌ایم خالص اشتغال تغییر نکرده اما در دوره‌ای که رشد اقتصادی تقریباً صفر بوده به ریزش از اشتغال‌زایی رسیده‌ایم.

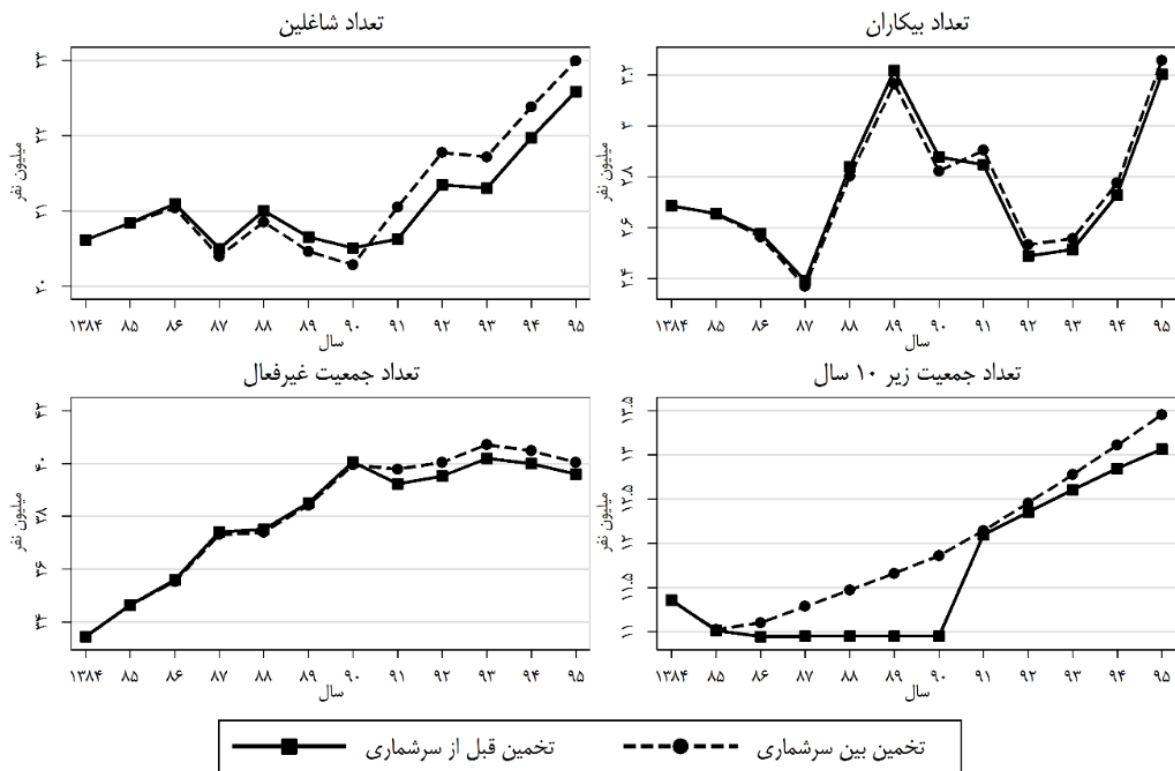
شواهدی از جریان‌های نیروی کار در دوره رشد بدون اشتغال و اشتغال بدون رشد

کیارش حسینی، مسعود نیلی، حسین جوشقانی،

محاسبات آماری انجام شده در این پژوهش، تصحیح وزن‌های محاسبه شده در طرح آمارگیری از نیروی کار را اجتناب‌ناپذیر ساخته است. این تحقیق ادعا می‌کند وزن‌های محاسبه شده در طرح آمارگیری از نیروی کار، دارای خطاهایی است که تصحیح آن، منجر به تخمین تعداد شاغلین در یک سال، با تفاوت نزدیک به ۸۰۰ هزار نفر می‌شود. نقد محاسبات و تخمین‌های انجام شده در این بخش از پژوهش قطعاً می‌تواند به ارتقای کیفیت پژوهش‌های بازار کار کمک کند.

نمودار ۳ خلاصه‌ای از برآورد تعداد شاغلین، تعداد بیکاران، تعداد جمعیت فعال و تعداد جمعیت زیر ۱۰ سال با استفاده از وزن‌های به دست آمده از تخمین جمعیتی بین سرشماری و مبتنی بر سرشماری قبلی ارائه می‌کند. بیشترین تفاوت در نتایج تخمین تعداد شاغلین و تعداد جمعیت غیرفعال به وجود می‌آید. به طوری که در برخی فصول تعداد تخمین شاغلین نزدیک به ۸۰۰ هزار نفر خطا دارد. در نتیجه مطالعاتی که از این دو شاخص استفاده می‌کنند تحت تاثیر این خطا قرار می‌گیرند. با توجه به مطالب مطرح شده، در این تحقیق از وزن‌های به دست آمده از تخمین جمعیتی بین سرشماری استفاده شده است.

نمودار ۳ برآورد تعداد شاغلین با وزن‌های به دست آمده از تخمین بین سرشماری و تخمین بعد از سرشماری

منبع: طرح آمارگیری از نیروی کار مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، محاسبات تحقیق